

УДК 338.1:631.432

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИРОБНИЦТВА ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА У СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ ЛЬВІВЩИНИ

Шульський М.Г. *д.е.н., професор*
Львівський національний університет
ветеринарної медицини та біотехнологій ім. С.З. Гжицького

На основании проведенных исследований установлены основные причины низкой эффективности производства продукции животноводства на сельскохозяйственных предприятиях Львовщины. Предложены конкретные мероприятия повышения результативности ведения отрасли.

Ключевые слова: *эффективность, продукция, животноводство, себестоимость, рентабельность.*

On the basis of carried out investigations the main reasons of low efficiency of livestock farming production at agricultural enterprises of Lviv region are determined. Concrete measures of the increase of branch management successful efficiency are offered.

Key words: *efficiency, production, livestock farming, cost-price, profitability.*

Постановка проблеми. Доцільність проведення реформ визначається цілим комплексом показників, важливе місце серед яких займають собівартість продукції і рентабельність виробництва. Саме в цих економічних вимірниках відображаються всі сукупні витрати, які забезпечують виробництво конкретних видів продукції і показують, наскільки воно є ефективним для того чи іншого виробника.

На початкових стадіях реформування аграрного сектору економіки показникам результативності виробництва продукції не надавали належного значення. Реформатори тодішньої пори більше уваги приділяли глобальності і гучності проведення перетворень, які часто супроводжувалися руйнацією існуючих форм господарювання, а не результативністю здійснення перетворень. В сьогоденнішніх умовах усвідомлено прорахунки минулого і підходять до оцінки перетворень з використанням показників економічної доцільності їх здійснення.

Таким чином, суть поставленої проблеми полягає в тому, щоб дослідити наскільки необхідними і виправданими є проведення тих чи інших змін, що забезпечує ефективне виробництво конкретних видів аграрної продукції. У наших дослідженнях це продукція тваринництва. Ця галузь, як показують результати дослідження, чи не найбільше постраждала за період проведення реформ в Україні у кінці ХХ століття. У сучасних умовах, хоча і повільно; однак динамічно відбуваються позитивні зміни щодо відновлення тваринництва. Із-за цих обставин важливим є визначення результативності виробництва тваринницької продукції, що акумулюються, насамперед, у показниках собівартості і рентабельності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведення аграрних реформ в Україні супроводжувалося процесами дослідження результатів їх здійснення. Проте, характерними особливостями у нас було те, що реформи випереджували усвідомлення як учених, так і практиків у результативності їх здійснення. Між перетвореннями, які відбувалися безпосередньо у сферах аграрних відносин на рівні окремих господарських формувань і на рівнях наукових досліджень, не було у повній мірі діалектичного взаємозв'язку і взаємообумовленості, низи діяли так, як їм вказували різношерсті реформатори і, безумовно, враховували свої інтереси, особливо управлінський персонал тодішніх організаційно-господарських структур. Дослідники підлаштовували свої результати досліджень до думки і пропозиції верхів, видаючи бажане за дійсне.

У сьогоденнішніх умовах ситуація змінилася. Більшість науковців об'єктивно відображають реальну дійсність у результатах своїх досліджень і публікують їх як у наукових виданнях, так і в засобах масової інформації. Серед науковців, які досліджують розвиток тваринництва в умовах сьогодення з акцентуванням уваги на показниках ефективності виробництва продукції цієї галузі, слід виділити таких, як: П.С. Березівський [1], Л.Ю. Василенко і А.В. Кучер [2], А.В. Кравцова [3], Л.О. Мармуль і Н.О. Оверчева [4], М.Я. Мойса і Н.М. Бурдейна [5], І.Ф. Ясіновська [6], І. Петренко [7] та ін.

Однак, на наше переконання, у недостатній мірі концентрується увага у цих дослідженнях на економічних показниках виробництва продукції тваринного походження, а саме: собівартості і рентабельності. Ці показники дають можливість об'єктивно оцінити перетворення, які здійснюються у галузі і які необхідно провести зараз і на майбутнє, для підвищення ефективності ведення тваринницьких галузей.

Формування цілей. Основною метою даної статті є проведення дослідження ефективності виробництва продукції тваринництва у господарських формуваннях Львівської області, з використанням найбільших важливих показників із цієї сукупності – собівартості і рівня рентабельності. На основі проведених досліджень передбачається встановити основні причини ще порівняно низької результативності функціонування тваринницьких галузей і запропонувати конкретні напрямки їх усунення. Все це, в кінцевому підсумку, повинно сприяти досягненню однієї мети – підвищення ефективності ведення тваринництва.

Виклад основного матеріалу. Для реалізації поставлених завдань використано матеріали розвитку тваринництва Львівщини за 1990–2008 рр. Ця галузь сільського господарства є однією із провідних у Львівській області і для неї є сприятливі природні умови, відповідні технологічні напрацювання і досвід виробництва конкретних видів продукції тощо. Все це в комплексі може забезпечити ефективне ведення тваринництва як у сучасних умовах, так і на перспективу. А для цього необхідно всесторонньо досліджувати стан розвитку тваринницьких галузей в сучасних умовах і узагальнювати конкретні висновки щодо підвищення їх ефективності на майбутнє.

У результаті проведених реформ в аграрному секторі економіки сформувалася багатоукладність сільського господарства щодо виробництва різних видів аграрної продукції окремими формами господарювання. Найбільшу питому вагу у структурі виробництва аграрної продукції становлять господарства населення. У 2008 р. вони виробили 78,3 % всієї валової продукції сільського господарства Львівщини, у тому числі 76,3 % тваринницької, тоді як у 2003 р. ці показники відповідно становили: 92,2 і 93,6 %.

Незважаючи на те, що господарства населення ще забезпечують значні об'єми виробництва продукції (в останні роки ці показники дещо зменшились), ми все – таки проводимо дослідження на прикладі сільськогосподарських підприємств. Це обумовлено, з одного боку, наявністю необхідної статистичної інформації (по господарствах населення таких даних статистичні органи не збирають, насамперед через відсутність такого обліку їхньої діяльності) про їх діяльність та темпами відновлення функціонування великих господарських формувань. Саме такими формуваннями є сільськогосподарські підприємства.

Тобто, ми підходили до проблем обрання об'єктів дослідження за принципом: "Досліджувати ті структури, про які є інформація і які прогресують у своєму розвитку". При цьому основна увага сконцентрована на показниках собівартості і рентабельності виробництва продукції.

Дані табл. 1 показують, що собівартість тваринницької продукції в розрахунку на 1 ц має тенденцію до зростання, за виключенням вовни і приросту свиней (у 2008 р. у порівнянні з 2000 р. собівартість знизилася на 16 %). Ці зміни обумовлені дією двох факторів: по – перше, інфляційними процесами в країні, а по – друге, підвищенням вартості необхідних матеріально – технічних засобів для ведення тваринництва.

Таблиця 1

Собівартість виробництва одного центнера основних видів продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Львівщини, грн.*

Види продукції	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. у %	
							1995 р.	2000 р.
Молоко	14,7	57,6	76,5	84,3	108,8	136,0	925,9	177,8
Приріст великої рогатої худоби	177,4	818,7	898,6	961,5	1019,9	1303,8	734,9	159,3
Приріст свиней	283,0	1127,5	1015,6	928,3	686,9	948,1	335,0	84,0
Яйця курячі (1000 шт)		2114,5	170,4	183,0	238,1	325,1		153,7
Вовна	541,7	2750,0	2175,0	910,0	1308,0	354,0	65,0	12,8

Примітка: * тут і надалі використані матеріали Головного управління статистики у Львівській області [8].

Для проведення досліджень складових собівартості важливо визначити питому вагу кожного елемента у структурі затрат. Дані табл. 2 відображають цю інформацію. У структурі витрат на виробництво продукції тваринництва найбільшу питому вагу склали за досліджуваний період: матеріальні витрати у межах 62,9–82,9 % і витрати на оплату праці відповідно: 17,8–7,9 %. При цьому, перші витрати постійно збільшуються, а другі, навпаки, зменшуються. Таким чином, витрати на заробітну плату зменшились більш, ніж у 2 рази (із 17,9 % у 1995 р. до 7,9 % у 2008 р.), а матеріальні витрати збільшилися на 14,3 %

(із 62,9 % у 1995 р. до 82,8 % у 2008 р.). Серед матеріальних витрат найбільшу питому вагу становлять витрати на корми (45,3 % у 1995 р. і 52,2 % у 2000 р.; 59,7 % у 2005 р. і 67,6 % у 2008 р.).

Таблиця 2

**Структура витрат на виробництво тваринницької продукції
сільськогосподарських підприємств Львівщини, %**

Статті витрат	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. +/- % до	
							1995 р.	2000 р.
Витрати на оплату праці	17,8	14,1	14,8	12,3	9,7	7,9	-9,9	-6,2
Відрахування на соціальні заходи	8,9	0,5	1,8	1,5	1,6	1,9	-7,0	+1,4
Матеріальні витрати	62,9	64,5	78,0	79,9	82,9	82,8	+19,9	+14,3
у тому числі на: корми	45,3	52,2	59,7	63,3	67,3	67,6	+22,3	+15,4
Іншу продукцію сільськогосподарства	1,3	1,3	3,0	1,7	1,8	1,7	+0,4	+0,4
нафтопродукти	5,6	6,6	5,0	3,7	3,1	2,7	-2,9	-3,7
електроенергія	3,6	2,7	3,3	3,5	3,1	2,9	-0,7	+0,4
паливо	1,2	0,3	1,0	,8	1,3	1,6	-0,4	+1,0
запасні, ремонтні і будівельні матеріали	2,9	2,5	2,7	2,3	1,5	2,1	-0,8	+1,0
оплата послуг і робіт виконаних сторонніми організаціями	3,0	2,9	3,3	4,6	4,8	4,2	+1,2	+1,9
Амортизація основних засобів	4,1	11,7	2,7	3,2	3,9	3,7	-0,4	-8,0
Інші витрати	6,3	5,2	2,7	3,1	1,9	3,7	-2,6	-1,5
Усього витрат	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	-	-

Така структура витрат на виробництво продукції тваринництва сільськогосподарськими підприємствами не відповідає сучасним умовам ведення тваринницьких галузей. Із – за цих обставин необхідно збільшувати питому вагу витрат на оплату праці і одночасно зменшуючи затрати на матеріальні витрати, особливо увагу сконцентрувати при цьому на здешевлення кормів і відповідно раціонально їх використовувати.

Підсумковим показником будь-якої діяльності є рівень рентабельності виробництва. Саме цей показник показує наскільки ефективно спрацювало те чи інше підприємство при виробництві конкретних видів продукції, окремих галузей чи підприємства в цілому. Рівень рентабельності виробництва окремих видів продукції тваринництва характеризується значною строкатістю на протязі досліджуваного періоду (табл. 3).

Таблиця 3

**Рівень рентабельності виробництва продукції тваринництва
у сільськогосподарських підприємствах Львівщини, %**

Види продукції	1990 р.	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2008 р. +/- у % до	
								1990 р.	2008 р.
Молоко і молочні продукти (у переводі на молоко)	38,9	-15,3	-12,7	8,0	0,6	7,2	9,4	-25,5	+1,4
М'ясо: великої рогатої худоби	19,0	-14,8	-51,4	-34,9	-46,1	-46,6	-24,4	43,4	+10,5
свиней	8,9	-39,7	-56,9	-21,5	-38,0	-18,0	22,8	+13,9	+44,3
овець і кіз	-32,5	-12,6	-70,6	-46,9	-38,6	-22,2	50,9	+83,4	+97,9
птиці	-3,6	-8,9	-37,4	13,1	4,6	-5,5	-0,9	-2,7	-14,0
Вовна	-25,8	-58,4	-100,0	0,0	-83,4	-75,3	-61,7	-35,9	-
Яйця	36,9	20,7	0,3	18,7	12,8	-5,5	-21,3	-58,2	-40,0
Всього	23,9	-12,9	-43,0	-3,6	-11,3	-14,1	-8,4	-32,3	+4,5

При цьому, у 2008 р. досягнуто позитивних змін щодо рентабельного ведення окремих тваринницьких галузей. Так, зокрема, вигідним стало виробництво молока і молочних продуктів, м'яса свиней, овець і кіз. Проте виробництво м'яса великої рогатої худоби, продукції птахівництва та вовни були збитковими. При порівнянні даних цього року із дореформеним 1990 р. досягнуто деякі позитивні зрушення, однак вони не забезпечили прибуткове ведення тваринництва (у 1990 р. рівень рентабельності тваринництва становив 23,9 %, тоді як у 2008 р. рівень збитковості становив -8,4 %).

Аналізуючи дану інформацію щодо показників рівня рентабельності виробництва продукції тваринництва, постає цілком закономірне питання, а чи є ще така галузь у народногосподарському комплексі країни, де б роками було б збиткове виробництво, а працівники далі працювали, даючи державі цінні продукти харчування? Тут відповідь однозначна – це тільки таке характерне для працівників аграрного виробництва і не для будь – якої іншої сфери діяльності. Це ще раз підкреслює про справедливість висловлювання відомого економіста минулого, що селянин більше заінтересований процесами сільськогосподарського виробництва, ніж результатами від нього. Але цією відданістю селянина не слід постійно користуватися, експлуатуючи його. А необхідно все-таки для сільських трудівників створювати сприятливі умови для трудової діяльності, особлива роль при цьому належить державі. Це слід робити уже сьогодні, не чекаючи, як часто кажуть в народі, кращих часів.

Висновки. Проведені дослідження економічної ефективності виробництва продукції тваринництва в сільськогосподарських підприємствах дають можливість констатувати про те, що у 2008 р. відбулись позитивні зрушення. Так, виробництво молока і молочних продуктів, м'яса свиней, овець і кіз було прибуткове, однак інша продукція була нерентабельною. Цей рік був одним з найбільш сприятливим для розвитку тваринництва. Проте ці позитивні зрушення не забезпечили рентабельне ведення галузі.

До основних причин, що обумовили збитковість тваринництва, слід віднести високу собівартість продукції. Детальний аналіз структури витрат при виробництві продукції тваринництва дає підстави зробити висновки про значні диспропорції між затратами на оплату праці та матеріальними витратами. При цьому склалась негативна тенденція: перша складова зменшується, а друга збільшується. А повинно бути навпаки. Саме тому першочерговим завданням в ефективному веденні тваринництва повинно бути підвищення питомої ваги заробітної плати і зниження матеріальних витрат шляхом здешевлення кормів та підвищення ефективності їх використання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березівський П.С. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Львівщини / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2009. – № 2. – С. 15–20.
2. Василенко Л.Ю. Формування спеціалізованих молочнотоварних підприємств оптимальних розмірів / Л.Ю. Василенко, А.В. Кучер // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 41–49.
3. Кравцова А.В. Оцінка та облік тваринницької продукції в сільському господарстві / А.В. Кравцова // Економіка АПК. – 2009. – № 3. – С. 135–140.
4. Мармуль М.О. Проблеми і перспективи розвитку птахівництва в регіоні / М.О. Мармуль, Н.О. Аверчева // Економіка АПК. – 2009. – № 4. – С. 16.
5. Мойса М.Я. Напрями збільшення виробництва продукції тваринництва / М.Я. Мойса, Н.О. Будейна // Економіка АПК. – 2009. – № 10. – С. 18–22.
6. Ясіновська І.Ф. Основні напрямки розвитку птахівництва у Львівській області / І.Ф. Ясіновська. // Економіка АПК. – 2009. – № 11. – С. 31–34.
7. Петренко І. Прискорити відродження галузі свинарства / І. Петренко // Тваринництво України. – 2009. – № 11. – С. 5–9.
8. Статистичний щорічник у Львівській області за 2008р. / За ред. С.О. Мятковського – Львів, 2009. – 364 с.